

Research Article

The Red Sea and the Security Order of Asia: An Analysis of the Geopolitical Strategies of Regional Powers

Danyal Rezapour^{*}

Assistant Professor of International Relations, Department of Political Science, Faculty of Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran

Article history:

Received: 18/03/2026

Accepted: 25/06/2026

Abstract

Introduction

The Red Sea, stretching approximately 2,250 kilometers from the Suez Canal to the Bab el-Mandeb Strait, is a critical maritime artery facilitating over 10% of global trade and 30% of container shipping. However, chronic instability of the coastal states, the activities of armed non-state actors, and the intensifying rivalries among regional and extra-regional powers have deeply challenged the security of this maritime space. What makes this waterway particularly significant for regional studies in West Asia is the inextricable link between developments in the Red Sea and the security order of this part of Asia; for the strategic chokepoints of Bab el-Mandeb and the Suez Canal are not only critical passageways for the Red Sea littoral states but also the main arteries of trade and energy for many West Asian countries (including the Gulf Cooperation Council states, Iran, Iraq, Jordan, and even Israel). Geopolitically, the Red Sea borders eight unstable countries and

Please cite this article as:

Rezapour, D. (2026). The Red Sea and the Security Order of Asia: An Analysis of the Geopolitical Strategies of Regional Powers. *Journal of Asian Regional Orders Studies*, 3(2), 149-186. doi.org/10.22099/JAROS.2026.56224.1059

^{*} Corresponding author: E-mail address: danyalrezapoor@guilan.ac.ir

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

witnesses interstate rivalries, external interventions, and non-state actors such as the Houthis. Geoeconomically, it hosts underwater fiber-optic cables carrying 99% of Europe-Asia data traffic. Great power competition (the US, China, Russia, India, Turkey) has further militarized the area. Regional powers—Saudi Arabia, the UAE, Egypt, Iran, Israel, and Ethiopia—each based on their position and resources, view the Red Sea through the lens of national security and economic diversification, often pursuing zero-sum strategies. This study seeks to answer how the Red Sea’s geopolitical status has influenced the security strategies of regional powers and what implications these strategies have for the security order of West Asia.

Methods

This study adopted a qualitative research methodology with a descriptive-analytical approach. Data collection relied on documentary analysis from reputable Persian and English sources. Persian materials included reports from Iranian think tanks (e.g., the Institute for International Energy Studies and the National Security Research Institute) and academic journals (e.g., *Strategic Studies Quarterly* and *Journal of Defense Policy*). English sources comprised publications from the Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), the Arab Center Washington DC, the Institute for National Security Studies (INSS) in Israel, and peer-reviewed articles from ScienceDirect and Taylor & Francis. Additional open-access reports from the Emirates Policy Center and the Orion Policy Institute ensured balanced representation of Western, Arab, African, and Iranian viewpoints. Sources were selected based on credibility, recency (post-2020), and geographical diversity to avoid bias. Data were thematically coded to identify patterns in security strategies, including power balancing, proxy involvement, and multilateral initiatives. Ethical considerations included cross-verification of facts to mitigate misinformation.

Findings

The analysis revealed that the geostrategic and geoeconomic prominence of the Red Sea has compelled regional powers to pursue competitive security strategies rooted in power balancing. Key actors, each based on its position and resources, pursue strategies centered on controlling strategic chokepoints (Bab el-Mandeb and the Suez Canal), creating strategic depth, securing trade

and energy supply chains, containing regional rivals, and exploiting the power vacuum caused by the weakness of coastal states. Saudi Arabia's involvement in the Yemen war (since 2015) aimed to counter Houthi advances and secure its southern borders, but it exacerbated instability and provoked retaliatory Houthi attacks on commercial shipping in the Bab el-Mandeb. Since late 2023, these attacks have disrupted global trade, forced rerouting around Africa, and increased transportation costs by up to 40%. In the Horn of Africa, Ethiopia's pursuit of independent sea access through an agreement with Somalia's autonomous region of Somaliland heightened diplomatic and military tensions with the Somali federal government as well as with Egypt (due to concerns over Ethiopian control of Nile waters). Egypt, reliant on approximately \$9 billion in annual Suez Canal revenues, faces not only the threat of reduced maritime transit but also the spillover of Sudan's civil war along its southern borders. The United Arab Emirates, through extensive port investments in Berbera (Somaliland) and Assab (Eritrea), seeks to establish a permanent military-commercial presence on the African shore of the Red Sea while countering Qatari and Turkish influence. Non-state actors, particularly the Houthi movement, have severely undermined waterway security through asymmetric warfare (ballistic missiles, suicide drones, and naval mines), prompting the formation of the US-led Operation Prosperity Guardian. The involvement of extra-regional great powers (China's military base in Djibouti, Russia's aspirations for a naval base in Sudan, and the growing influence of Turkey and India) has further added to the complexity and instability of the region's security environment. Collective mechanisms such as the Red Sea Council (comprising Saudi Arabia, Egypt, Jordan, and Somalia) and the EU's Operation ASPIDES have failed to establish a stable security order due to geopolitical rivalries, mutual mistrust, and lack of political will.

Conclusion

The geopolitical centrality of the Red Sea has entrenched competitive security strategies among regional powers. Although these strategies have, in the short term, somewhat enhanced deterrence capacity and regional influence for each actor, in the long term they have reproduced insecurity, increased maritime transportation costs, disrupted global supply chains, and undermined any mechanism for collective cooperation in West Asia. Local

conflicts (Yemen, Sudan, the Horn of Africa), non-state threats (especially the Houthis), and rivalries among great and regional powers have rendered any multilateral cooperation ineffective. Global ramifications include disruptions to maritime trade, rising energy prices, and vulnerability of cross-border communication infrastructure (fiber-optic cables). To overcome this situation, regional actors must prioritize preventive diplomacy and inclusive forums (with the participation of all coastal states, including Ethiopia and Iran) and focus on confidence-building mechanisms and the management of common interests rather than zero-sum games. Without such structural shifts, the Red Sea risks remaining a perpetual flashpoint, underscoring the urgent need for balanced, inclusive, and multilateral approaches.

Keywords: Red Sea, Geopolitics, Maritime Security, Regional Powers, Security Strategy.

دریای سرخ و نظم امنیتی آسیا: واکاوی راهبردهای ژئوپلیتیک قدرت‌های منطقه‌ای

دانیال رضاپور^{۱۵*}

استادیار روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۰۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۲/۲۷

اطلاعات مقاله

چکیده

دریای سرخ به‌عنوان یکی از حیاتی‌ترین آبراه‌های جهان، نقش محوری در تجارت و انرژی جهانی ایفا می‌کند. با این حال، بی‌ثباتی مزمن کشورهای ساحلی، فعالیت بازیگران غیردولتی مسلح و تشدید رقابت‌های قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، امنیت این پهنه را با چالش‌های عمیقی مواجه ساخته است. آنچه این پهنه آبی را برای مطالعات منطقه‌ای در غرب آسیا برجسته می‌سازد، پیوند ناگسستنی تحولات دریای سرخ با نظم امنیتی این بخش از آسیاست؛ چراکه گلوگاه‌های باب‌المندب و کانال سوئز نه تنها گذرگاه حیاتی کشورهای ساحلی دریای سرخ، بلکه شریان اصلی تجارت و انرژی برای بسیاری از کشورهای غرب آسیا محسوب می‌شوند. پژوهش حاضر با اتکا به رویکرد کیفی و روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای و اسنادی در پی پاسخ به این پرسش است که جایگاه ژئوپلیتیک دریای سرخ چگونه بر راهبردهای امنیتی قدرت‌های منطقه‌ای تأثیر گذاشته و این راهبردها چه پیامدهایی برای نظم امنیتی غرب آسیا داشته‌اند. فرضیه پژوهش بر این مبنا استوار است که

استناد به این مقاله:

رضاپور، دانیال (۱۴۰۵). دریای سرخ و نظم امنیتی آسیا: واکاوی راهبردهای ژئوپلیتیک قدرت‌های منطقه‌ای. پژوهشنامه نظم‌های منطقه‌ای آسیا. ۳(۲). ۱۸۶-۱۴۹.

* نویسنده مسئول:

E-mail address: danyalrezapoor@guilan.ac.ir

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

اهمیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک دریای سرخ به شکل‌گیری راهبردهای امنیتی-اقتصادی رقابتی میان قدرت‌های منطقه‌ای انجامیده و پیامد آن، تضعیف و شکنندگی نظم امنیتی در غرب آسیا و تشدید نظامی‌سازی این پهنه آبی بوده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بازیگران کلیدی از جمله عربستان سعودی، مصر، ایران، امارات متحده عربی، اسرائیل و اتیوپی هر یک بر اساس موقعیت و منابع خود، راهبردهایی مبتنی بر کنترل گلوگاه‌های راهبردی (باب‌المندب و کانال سوئز)، ایجاد عمق راهبردی، تضمین امنیت زنجیره‌های تجارت و انرژی، مهار رقبای منطقه‌ای و بهره‌برداری از خلأ قدرت ناشی از ضعف دولت‌های ساحلی دنبال می‌کنند.

واژگان کلیدی: دریای سرخ، ژئوپلیتیک، امنیت دریایی، قدرت‌های منطقه‌ای، راهبرد امنیتی.

سرآغاز

دریای سرخ به عنوان یکی از مهم ترین آبراه های راهبردی جهان، نقش محوری در اتصال سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا ایفا می کند و از طریق تنگه باب المندب و کانال سوئز، یکی از حیاتی ترین مسیرهای کشتیرانی بین المللی به شمار می رود. حدود ۱۰ درصد از تجارت جهانی و نزدیک به ۴۰ درصد از تجارت اروپا با آسیا از این مسیر عبور می کند؛ امری که موجب شده است دریای سرخ فراتر از یک گذرگاه ترانزیتی به متغیری تعیین کننده در معادلات ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک نظام بین الملل تبدیل شود (Shay, 2023: 3). با وجود این اهمیت ساختاری، محیط سیاسی و امنیتی دریای سرخ به شدت ناپایدار است؛ ضعف دولت سازی و منازعات داخلی در کشورهای ساحلی از جنگ داخلی سودان تا شکنندگی ساختاری در اریتره و جیبوتی در کنار مناقشه سد بزرگ النهضه میان مصر، سودان و اتیوپی، بستر امنیتی این پهنه را متشنج کرده است. افزون بر این، حضور پایگاه های نظامی قدرت های فرامنطقه ای در جیبوتی نشان دهنده بین المللی شدن فضای امنیتی دریای سرخ و پیچیده تر شدن الگوهای کنش امنیتی در آن است. در ساحل شرقی دریای سرخ نیز تداوم جنگ یمن، فعالیت بازیگران غیردولتی مسلح و تهدیدهای ناشی از دزدی دریایی، امنیت تنگه باب المندب و آزادی کشتیرانی را به طور مستقیم تحت تأثیر قرار داده است. در چنین بستری، دریای سرخ به عرصه ای برای رقابت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک قدرت های منطقه ای و فرامنطقه ای بدل شده و دولت ها امنیت دریایی را به عنوان بخشی از امنیت ملی و عمق راهبردی خود تعریف کرده اند. پیامد این روند، تشدید نظامی سازی و شکل گیری الگوهای رقابتی امنیتی بوده است؛ به گونه ای که نظم امنیتی دریای سرخ بیش از آنکه مبتنی بر سازوکارهای همکاری منطقه ای باشد، بر منطق موازنه قدرت استوار شده است.

از منظر اقتصادی، وابستگی شدید تجارت جهانی به این مسیر موجب شده است که هرگونه اختلال امنیتی در دریای سرخ، پیامدهایی فراتر از سطح منطقه ای داشته باشد.

افزایش هزینه‌های حمل‌ونقل، تغییر مسیرهای کشتیرانی و آسیب‌پذیری زنجیره‌های تأمین جهانی نشان می‌دهد که ناامنی در این پهنه آبی مستقیماً بر اقتصاد سیاسی جهانی اثر می‌گذارد. این هم‌پوشانی میان امنیت و اقتصاد، دریای سرخ را به نمونه‌ای برجسته از تلاقی ژئوپلیتیک و ژئواکونومی تبدیل کرده و اهمیت تحلیل آن را در چارچوب منطق ژئوپلی‌نومیک برجسته می‌سازد (Ec SSR.Ae, 2025). با وجود این راهبردهای امنیتی اتخاذشده از سوی بازیگران منطقه‌ای تاکنون به شکل‌گیری نظم پایدار در دریای سرخ منجر نشده‌اند و در بسیاری موارد خود به بازتولید ناامنی انجامیده‌اند. بر این اساس سؤال اصلی پژوهش آن است که جایگاه ژئوپلیتیک دریای سرخ چگونه بر راهبردهای امنیتی قدرت‌های منطقه‌ای تأثیر گذاشته و این راهبردها چه پیامدهایی برای نظم امنیتی غرب آسیا و این پهنه آبی به همراه داشته‌اند؟ فرضیه پژوهش بر این مبنا استوار است که اهمیت ژئوپلیتیک دریای سرخ به شکل‌گیری راهبردهای امنیتی-اقتصادی رقابتی میان قدرت‌های منطقه‌ای انجامیده و پیامد آن تضعیف و شکنندگی نظم امنیتی غرب آسیا و این پهنه آبی بوده است. این پژوهش با رویکرد کیفی و روش توصیفی-تحلیلی و با اتکا به داده‌های کتابخانه‌ای و اسنادی، در پی تبیین این منطق رقابتی و پیامدهای آن در سطح منطقه‌ای است.

ساختار مقاله بدین صورت سازمان‌دهی شده است که پس از مقدمه، ابتدا پیشینه پژوهش و جایگاه مطالعه حاضر در میان مطالعات انجام‌شده بررسی شده و سپس چارچوب نظری و مفهومی پژوهش با تمرکز بر مفاهیم ژئوپلیتیک، ژئواکونومی، امنیت منطقه‌ای و نظم امنیتی تبیین می‌شود. در ادامه ضمن تشریح روش‌شناسی پژوهش، مؤلفه‌های ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک دریای سرخ و تأثیر آن بر محیط امنیتی منطقه مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در بخش بعد، راهبردهای امنیتی قدرت‌های منطقه‌ای و الگوهای رقابت و کنش متقابل آنان در دریای سرخ بررسی می‌شود و پیامدهای این راهبردها برای نظم امنیتی دریای سرخ مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در پایان نیز یافته‌های پژوهش جمع‌بندی شده و بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، نتیجه‌گیری ارائه می‌شود.

۱. پیشینه پژوهش

برخی پژوهش‌ها بر اختلال‌های حمل‌ونقل دریایی در دریای سرخ و تأثیر آن بر تجارت جهانی و افزایش هزینه‌های کشتیرانی تمرکز دارند. این مطالعات نشان می‌دهند که ناامنی در این آبراه راهبردی می‌تواند زنجیره‌های تأمین جهانی را مختل کند و پیامدهای اقتصادی گسترده‌ای به همراه داشته باشد. با این حال، این پژوهش‌ها عمدتاً فاقد تحلیل بلندمدت از آثار امنیتی-اقتصادی این اختلال‌ها بر مناطق و صنایع خاص، راهبردهای تطبیقی دولت‌ها و شرکت‌های کشتیرانی و همچنین پیامدهای زیست‌محیطی تغییر مسیرهای دریایی هستند (International Transport Forum, 2024; Murphy, 2024; Yara & van Genugten, 2025; Junquera, 2025).

دسته‌ای دیگر از مطالعات در حوزه جغرافیای تجارت، نقش زیرساخت‌های حمل‌ونقل و مسیرهای کشتیرانی را در شکل‌دهی به الگوهای تجارت بین‌المللی بررسی می‌کنند. این پژوهش‌ها بر اهمیت هزینه‌های حمل‌ونقل و تغییر مسیرهای دریایی در رقابت‌پذیری اقتصادی تأکید دارند، اما اغلب از بررسی پیامدهای ناهمگن این تغییرات بر مناطق مختلف و صنایع گوناگون غفلت می‌کنند. به‌ویژه، آثار اقتصادی و راهبردی جایگزینی مسیر دریای سرخ با مسیر دماغه امیدنیک کمتر مورد تحلیل قرار گرفته است (Junagade & Hong, 2024; Gupta, 2024).

برخی تحلیل‌ها بر اهمیت راهبردی دریای سرخ در چارچوب امنیت دریایی تمرکز داشته و نقش نیروهای دریایی، رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و حضور بازیگران فرامنطقه‌ای را بررسی می‌کنند. این مطالعات به‌خوبی پیوند میان ژئوپلیتیک و امنیت دریایی را نشان می‌دهند، اما غالباً فاقد بررسی عمیق مناقشات منطقه‌ای خاص، مانند بحران یمن یا تنش‌های مرتبط با شاخ آفریقا، و همچنین ابعاد اقتصادی رقابت‌ها هستند که در شکل‌دهی به راهبردهای امنیتی نقش کلیدی دارند (Kostelyanets, 2023; Hamdy, 2023; Mashamoun, 2025).

مطالعات جامع‌تری به پویایی‌های ژئوپلیتیک دریای سرخ، رقابت قدرت‌های بزرگ و منطقه‌ای و چالش‌های امنیتی نوظهور پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها چارچوب مناسبی برای فهم نظم امنیتی منطقه ارائه می‌دهند، اما توجه محدودی به تهدیدهای مشخص امنیت دریایی مانند دزدی دریایی، قاچاق و نقش بازیگران غیردولتی دارند. همچنین، پیامدهای اجتماعی-اقتصادی و زیست‌محیطی تنش‌های ژئوپلیتیکی کمتر در تحلیل‌ها گنجانده شده است (Ardemagni, 2024; McGregor, 2025; International Crisis Group, 2025; Bandhu, 2025). مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد که اگرچه ابعاد اقتصادی، ژئوپلیتیکی و امنیتی دریای سرخ از زوایای مختلف بررسی شده است، ارتباط میان جایگاه ژئوپلیتیک این پهنه، راهبردهای امنیتی قدرت‌های منطقه‌ای و پیامدهای آن برای نظم امنیتی کمتر به صورت یکپارچه مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش حاضر با تمرکز بر این خلأ، ضمن بررسی برهم‌کنش مؤلفه‌های ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک و امنیتی، چگونگی تأثیر اهمیت راهبردی دریای سرخ بر شکل‌گیری راهبردهای رقابتی قدرت‌های منطقه‌ای و پیامدهای آن برای نظم امنیتی دریای سرخ را تبیین می‌کند.

۲. چارچوب نظری

استفاده از ژئوپلی‌نومی^۱ به عنوان یک چارچوب مفهومی، مستلزم تبیین نسبت میان ژئوپلیتیک، ژئواکونومی و جغرافیاست. ژئوپلیتیک به طور کلی به بررسی نقش جغرافیا، فضا و توزیع قدرت در روابط سیاسی و بین‌المللی می‌پردازد و نشان می‌دهد که موقعیت جغرافیایی، منابع، قلمرو و دسترسی به مسیرهای ارتباطی چگونه بر رفتار و راهبرد دولت‌ها اثر می‌گذارند. بر این اساس، دولت‌ها در محیط بین‌المللی با مجموعه‌ای از تهدیدها و فرصت‌های به هم پیوسته مواجه‌اند که می‌توانند در سطوح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی بروز یابند و بر یکدیگر اثرگذار باشند. در این چارچوب، ژئواکونومی را

1. Geopolinomy

نمی‌توان صرفاً به‌عنوان «بعد اقتصادی ژئوپلیتیک» تعریف کرد؛ زیرا در ادبیات علمی، برداشت‌های متفاوتی از این مفهوم وجود دارد. در یک برداشت، ژئواکونومی به استفاده دولت‌ها از ابزارها و ظرفیت‌های اقتصادی برای دستیابی به اهداف ژئوپلیتیک و راهبردی اشاره دارد. در برداشت گسترده‌تر، ژئواکونومی حوزه‌ای در تقاطع اقتصاد بین‌الملل، ژئوپلیتیک، قدرت و امنیت است و تعامل دوسویه میان تحولات اقتصادی و رقابت‌های ژئوپلیتیک را بررسی می‌کند. از این رو، ابزارهایی همچون تجارت، سرمایه‌گذاری، تحریم‌ها، انرژی، زیرساخت، زنجیره‌های تأمین، کریدورهای حمل‌ونقل و شبکه‌های مالی می‌توانند هم ابزار اعمال قدرت باشند و هم خود تحت تأثیر ملاحظات ژئوپلیتیک و امنیتی قرار گیرند. بر همین مبنا، ژئواکونومی لزوماً در برابر امنیت قرار نمی‌گیرد، بلکه می‌تواند امنیت را در قالبی گسترده‌تر و با تأکید بر پیوند میان قدرت اقتصادی، منافع راهبردی و امنیت ملی مفهوم‌پردازی کند. در واقع، بخشی از ادبیات جدید ژئواکونومی بر از میان رفتن مرزهای سنتی میان سیاست خارجی، سیاست اقتصادی و امنیت تأکید دارد و نشان می‌دهد که قدرت اقتصادی و روابط اقتصادی می‌توانند به ابزارهایی برای تأمین اهداف سیاسی و امنیتی تبدیل شوند. در چنین بستری، مفهوم ژئوپلی‌نومی تلاش می‌کند پیوند هم‌زمان میان جغرافیا، سیاست و اقتصاد را در تحلیل روابط بین‌الملل مورد توجه قرار دهد.

جورج دمکو و ویلیام وود این مفهوم را در سال ۱۹۹۴ در چارچوب تلاش برای بازاندیشی در تحلیل‌های ژئوپلیتیک پس از پایان جنگ سرد مطرح کردند. ژئوپلی‌نومی بر این فرض استوار است که تحولات سیاسی، اقتصادی و فضایی را نمی‌توان به‌صورت مجزا تحلیل کرد و روابط میان دولت‌ها و مناطق تحت تأثیر تعامل هم‌زمان این سه مؤلفه قرار دارد. از این منظر، ژئوپلی‌نومی را می‌توان چارچوبی برای تحلیل تعامل متقابل جغرافیا، قدرت سیاسی و روابط اقتصادی دانست. این چارچوب به‌ویژه برای بررسی موضوعاتی مانند کریدورهای حمل‌ونقل، مسیرهای انتقال انرژی، تجارت، زیرساخت‌های ارتباطی و پیوندهای اقتصادی منطقه‌ای اهمیت دارد؛ زیرا این پدیده‌ها

هم‌زمان دارای ابعاد اقتصادی، سیاسی و جغرافیایی هستند و پیامدهای امنیتی و راهبردی نیز ایجاد می‌کنند. بنابراین، ژئوپلی‌نومی نه جایگزین ژئوپلیتیک یا ژئواکونومی، بلکه چارچوبی برای تحلیل درهم‌تنیدگی این ابعاد در یک محیط جغرافیایی مشخص است. در این معنا، افزایش اهمیت اقتصاد سیاسی در معادلات جغرافیایی و راهبردی، یکی از مهم‌ترین وجوه تمایز این رویکرد به شمار می‌رود (رضاپور، ۱۴۰۴: ۱۷۹-۱۸۰).

۳. ژئوپلیتیک دریای سرخ

دریای سرخ از منظر جغرافیایی یک پهنه آبی تقریباً محصور به شمار می‌رود که به لحاظ ساختاری می‌توان آن را نوعی دریاچه بزرگ آب‌شور دانست. این دریا با طولی بیش از ۲۰۰۰ کیلومتر از شمال به جنوب، عرضی حداکثر حدود ۳۰۰ کیلومتر و مساحتی نزدیک به ۴۵۰ هزار کیلومترمربع، در زمره دریاهای نسبتاً کوچک اما بسیار راهبردی جهان قرار می‌گیرد. دسترسی محدود آن به تنها دو ورودی — کانال سوئز در شمال و تنگه باب‌المندب در جنوب — موجب شده است که هرگونه اختلال در این گلوگاه‌ها پیامدهایی فراتر از مقیاس منطقه‌ای داشته باشد. علی‌رغم این محدودیت‌های جغرافیایی، دریای سرخ از منظر جغرافیایی پهنه‌ای آبی نسبتاً محصور است که به دلیل اتصال محدود به نظام آب‌های آزاد، واجد ویژگی‌های ژئوپلیتیک خاصی است. امتداد بیش از ۲۰۰۰ کیلومتری این دریا از شمال به جنوب و دسترسی آن به تنها دو گلوگاه راهبردی — کانال سوئز در شمال و تنگه باب‌المندب در جنوب — موجب شده است (نقشه ۱) که هرگونه اختلال در این گذرگاه‌ها پیامدهایی فراتر از مقیاس منطقه‌ای داشته باشد. با وجود محدودیت‌های جغرافیایی، دریای سرخ یکی از اصلی‌ترین مسیرهای ارتباطی میان اروپا، خاورمیانه و جنوب و جنوب شرق آسیا محسوب می‌شود و نقش مهمی در ترافیک دریایی و انتقال انرژی ایفا می‌کند. عبور کابل‌های زیردریایی ارتباطی میان اروپا و آسیا نیز بر اهمیت راهبردی این پهنه افزوده است (Junquera, 2025: 3).

نقشه ۱: وضعیت ژئوپلیتیک دریای سرخ

منبع: اقتصاد سرآمد آنلاین، ۱۴۰۲.

از منظر تاریخی، دریای سرخ در مقایسه با خشکی‌های پیرامونی خود از ثبات نسبی بیشتری برخوردار بوده است. این ثبات تا حد زیادی ناشی از هم‌پوشانی منافع بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در تضمین امنیت مسیرهای کشتیرانی بوده، زیرا این دریا بخشی جدایی‌ناپذیر از مسیر بزرگ حمل‌ونقل میان اروپا و منطقه هند-آرام به شمار می‌رود. با این حال، این ثبات دریایی همواره در تضاد آشکار با وضعیت بی‌ثبات زمینی پیرامون آن قرار داشته است. ضعف دولت‌سازی، منازعات داخلی و بحران‌های مزمن در کشورهایی چون یمن، سودان، سومالی و اتیوپی، سواحل دریای سرخ را به یکی از ناپایدارترین محیط‌های ژئوپلیتیک جهان تبدیل کرده‌اند. به‌طور سنتی، بعد زمینی و بعد دریایی دریای سرخ تا حد زیادی از یکدیگر منفک بوده‌اند و حتی در بحران‌های بزرگ منطقه‌ای، فضای دریایی کمتر تحت تأثیر مستقیم ناامنی‌های خشکی قرار می‌گرفت. با این حال، حملات اخیر حوثی‌ها به کشتیرانی تجاری این الگوی تاریخی را برهم زده و برای نخستین بار در مقیاسی گسترده، بی‌ثباتی زمینی را به فضای دریایی سرایت داده است (Donelli, 2024). در نتیجه، دریای سرخ به عرصه‌ای تبدیل شده است که در آن

موقعیت جغرافیایی، ارزش اقتصادی و چالش‌های امنیتی به‌صورت هم‌زمان و هم‌افزا با یکدیگر تعامل می‌کنند. این چرخه، رقابت امنیتی را تشدید کرده و زمینه تعمیق حضور نظامی و سیاسی قدرت‌های خارجی را فراهم ساخته است. در این میان، تنگه باب‌المندب به‌عنوان حساس‌ترین گلوگاه ژئوپلیتیک دریای سرخ نقش محوری ایفا می‌کند. این تنگه که یمن را از جیبوتی و اریتره جدا می‌سازد، یکی از شریان‌های حیاتی تجارت جهانی و انتقال انرژی به شمار می‌رود و روزانه میلیون‌ها بشکه نفت از آن عبور می‌کند. باریکی این گذرگاه و مجاورت آن با مناطق بی‌ثبات، باب‌المندب را در برابر تهدیدهای دولتی و غیردولتی آسیب‌پذیر ساخته و کنترل یا اعمال نفوذ بر آن را به ابزاری مؤثر برای فشار ژئوپلیتیک و اقتصادی تبدیل کرده است.

ابعاد اقتصادی پیرامون دریای سرخ و شاخ آفریقا نیز در تشدید رقابت‌های ژئوپلیتیک نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. منطقه شاخ آفریقا با جمعیت بالا، بازارهای بالقوه گسترده و موقعیت راهبردی در زنجیره‌های تولید و لجستیک جهانی، توجه قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را به خود جلب کرده است. سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی، صنعتی و دیجیتالی در این منطقه، به میدان‌هایی برای رقابت اقتصادی و نفوذ سیاسی تبدیل شده‌اند. در عین حال، چالش‌های امنیتی مزمن — از تروریسم و دزدی دریایی تا منازعات داخلی — هم بی‌ثباتی ایجاد کرده و هم بهانه‌ای برای گسترش حضور نظامی خارجی فراهم ساخته‌اند. اختلال‌های اخیر در امنیت دریای سرخ پیامدهای اقتصادی قابل‌توجهی به همراه داشته‌اند؛ از تغییر مسیر کشتی‌ها و افزایش هزینه‌های حمل‌ونقل گرفته تا فشار بر زنجیره‌های تأمین جهانی. در افق بلندمدت تداوم ناامنی می‌تواند الگوهای کشتیرانی بین‌المللی را دگرگون کرده و نقش مسیرها و بنادر جایگزین را تقویت کند. این تحولات نشان می‌دهد که ژئوپلیتیک دریای سرخ به یکی از متغیرهای کلیدی در معادلات اقتصاد سیاسی جهانی تبدیل شده است (Junagade & Hong, 2024: 21). در مجموع، ژئوپلیتیک دریای سرخ حاصل برهم‌کنش پیچیده‌ای از موقعیت جغرافیایی، منافع اقتصادی و چالش‌های امنیتی است که این پهنه آبی را از یک مسیر

کشتیرانی صرف به کانون رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای ارتقا داده است. این وضعیت، ضمن افزایش اهمیت راهبردی دریای سرخ، به تضعیف نظم امنیتی آن انجامیده و این منطقه را به یکی از شکننده‌ترین و در عین حال حیاتی‌ترین فضاهاى ژئوپلیتیک جهان معاصر تبدیل کرده است.

۴. راهبردهای امنیتی قدرت‌های منطقه‌ای در دریای سرخ

پوشش‌های امنیتی دریای سرخ را نمی‌توان جدا از بی‌ثباتی ساختاری شاخ آفریقا و منازعات مزمن پیرامونی آن تحلیل کرد. این منطقه طی دهه‌های گذشته با ترکیبی از درگیری‌های مسلحانه داخلی، منازعات مرزی حل‌نشده و ضعف دولت‌سازی مواجه بوده است؛ شرایطی که به‌طور مستقیم بر امنیت دریایی و معادلات ژئوپلیتیک دریای سرخ اثر گذاشته است. منازعه طولانی‌مدت اتیوپی و اریتره، بحران دولت‌سازی در سومالی، درگیری‌های سودان و سودان جنوبی و گسترش بازیگران مسلح غیردولتی، نمونه‌هایی از این ناامنی ساختاری‌اند که با تضعیف مرزهای ملی، به سیال‌شدن الگوهای منازعه در منطقه انجامیده‌اند. ویژگی فراملی این بحران‌ها که ریشه در اشتراکات قومی، مذهبی و اجتماعی میان جوامع ساحلی و پیرامونی دارد، موجب سرریز مستمر ناامنی از خشکی به دریا شده است. در نتیجه، دریای سرخ به‌تدریج از یک گذرگاه تجاری نسبتاً باثبات به فضایی امنیتی تبدیل شده که در آن تهدیدهای زمینی و دریایی به‌طور فزاینده‌ای درهم‌تنیده‌اند. این تحول، الگوی سنتی تفکیک میان امنیت زمینی و امنیت دریایی را تضعیف کرده و دریای سرخ را در معرض تهدیدهایی قرار داده است که پیش‌تر عمدتاً به حوزه خشکی محدود بودند. در چنین بستری مداخله و کنشگری فعال قدرت‌های منطقه‌ای در دریای سرخ شدت گرفته است. اهمیت راهبردی این پهنه آبی، این بازیگران را به سمت اتخاذ راهبردهای امنیتی سوق داده است که هدف آن‌ها صرفاً واکنش به تهدیدهای فوری نیست، بلکه تأمین منافع بلندمدت ژئوپلیتیک و

ژئواکونومیک را نیز در بر می‌گیرد. تضمین امنیت مسیرهای کشتیرانی، دسترسی و کنترل بنادر راهبردی، ایجاد عمق دفاعی فراتر از مرزهای ملی و مهار رقبای منطقه‌ای از جمله مؤلفه‌های مشترک در راهبردهای امنیتی این قدرت‌ها به شمار می‌رود. در نتیجه، دریای سرخ به عرصه‌ای تبدیل شده است که در آن راهبردهای امنیتی قدرت‌های منطقه‌ای نه تنها در پاسخ به ناامنی‌های موجود شکل می‌گیرند، بلکه خود به عاملی در بازتولید رقابت و شکنندگی امنیتی بدل می‌شوند. این راهبردها اغلب بر منطق بازدارندگی، حضور نظامی و موازنه قدرت استوارند و کمتر در چارچوب سازوکارهای همکاری منطقه‌ای تعریف می‌شوند. پیامد این وضعیت، تشدید رقابت‌های امنیتی و تضعیف امکان شکل‌گیری نظامی پایدار در دریای سرخ است؛ نظامی که بیش از پیش تحت تأثیر کشش متقابل میان بی‌ثباتی زمینی و راهبردهای امنیتی بازیگران منطقه‌ای قرار دارد.

۱-۴. عربستان سعودی: امنیت دریایی و حفاظت از منافع اقتصادی

عربستان سعودی به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی ساحلی دریای سرخ، این پهنه آبی را بخشی از عمق راهبردی و مؤلفه‌ای کلیدی در امنیت ملی و توسعه اقتصادی خود تلقی می‌کند. موقعیت جغرافیایی عربستان در امتداد طولانی‌ترین خط ساحلی شرقی دریای سرخ، در کنار وابستگی فزاینده اقتصاد این کشور به تجارت دریایی، انرژی و پروژه‌های کلان توسعه‌ای، موجب شده است که ریاض راهبردی فعال و چندلایه برای تثبیت حضور و نفوذ خود در این منطقه اتخاذ کند. در این چارچوب، امنیت دریایی نه تنها به‌منزله حفاظت از مسیرهای کشتیرانی، بلکه به‌عنوان ابزاری برای مدیریت رقابت‌ها تعریف می‌شود. یکی از مهم‌ترین ابتکارهای عربستان در این راستا، تأسیس «شورای کشورهای عربی و آفریقایی ساحلی دریای سرخ و خلیج عدن» در سال ۲۰۲۰ است. این شورا با مشارکت کشورهای چونی مصر، اردن، سودان، یمن، اریتره، سومالی و جیبوتی شکل گرفت و هدف آن ایجاد چارچوبی چندجانبه برای همکاری در حوزه‌های امنیتی، اقتصادی و توسعه‌ای عنوان شد. منشور تأسیسی شورا بر مقابله با تهدیدهایی همچون

دزدی دریایی، قاچاق، تروریسم دریایی و چالش‌های نوظهور امنیتی تأکید دارد و در عین حال، توسعه اقتصادی و اجتماعی را به عنوان پیش شرط ثبات پایدار در دریای سرخ و شاخ آفریقا در نظر می‌گیرد (Ardemagni, 2024: 14-16). هرچند عربستان در آغاز بر ماهیت غیرنظامی شورا و پرهیز از ایجاد نیروی نظامی مشترک تأکید داشت، اما در عمل این ابتکار به ابزاری برای تثبیت نقش رهبری ریاض در معادلات امنیتی و اقتصادی دریای سرخ تبدیل شده است. در کنار دیپلماسی چندجانبه، عربستان از ابزارهای سخت نیز برای تقویت حضور خود بهره گرفته است. برگزاری رزمایش‌های دریایی مشترک، ازجمله رزمایش «موج سرخ یک» با مشارکت چندین کشور ساحلی، نشان‌دهنده تلاش ریاض برای ارتقای هماهنگی عملیاتی و نمایش ظرفیت‌های بازدارنده در حوزه امنیت دریایی است. این رزمایش‌ها در کنار ائتلاف‌های موردی امنیتی به عربستان امکان داده‌اند تا نقش محوری خود را نه تنها در سطح دیپلماتیک بلکه در سطح عملیاتی نیز تثبیت کند. این اقدام‌ها به‌ویژه در چارچوب نگرانی‌های امنیتی عربستان نسبت به تهدیدهایی چون فعالیت‌های حوثی‌ها، نفوذ ایران و بی‌ثباتی یمن قابل تحلیل‌اند (کاظمی، علیپور و علیزاده، ۱۴۰۰: ۲۰۰-۱۹۶). عربستان هم‌زمان با این اقدام‌ها، دیپلماسی دوجانبه خود با کشورهای شاخ آفریقا را نیز به‌طور فعال گسترش داده است. دیدارهای مکرر مقام‌های عالی‌رتبه سعودی ازجمله محمد بن سلمان با رهبران اریتره و سودان، بیانگر تلاش ریاض برای ایجاد نفوذ مستقیم در محیط پیرامونی دریای سرخ و تأثیرگذاری بر روندهای سیاسی و امنیتی این منطقه است. مشارکت عربستان در ابتکارهای صلح و ثبات منطقه‌ای به‌ویژه در چارچوب تلاش‌های بین‌المللی موردحمایت ایالات متحده، نشان می‌دهد که ریاض امنیت دریای سرخ را به‌طور فزاینده‌ای با ثبات زمینی شاخ آفریقا پیوند می‌زند (Critical threats, 2025).

از منظر ژئواکونومیک، پروژه‌های کلان توسعه‌ای عربستان نقش مهمی در جهت‌دهی به راهبردهای دریایی این کشور ایفا می‌کنند. پروژه «نئوم» و الحاق جزایر راهبردی تیران و صنافیر به برنامه‌های توسعه‌ای عربستان، نه تنها بُعد اقتصادی دارند، بلکه به

ابزارهایی برای افزایش کنترل بر مسیرهای کشتیرانی و تقویت قدرت بازدارندگی تبدیل شده‌اند. این پیوند میان توسعه اقتصادی و امنیت دریایی، نمونه‌ای روشن از منطق ژئوپلنومی در راهبرد عربستان در دریای سرخ است. با وجود این، راهبرد عربستان با محدودیت‌ها و چالش‌هایی نیز مواجه بوده است. عملکرد نه‌چندان مؤثر شورای دریای سرخ^۱ واکنش به حملات حوثی‌ها علیه کشتی‌های بین‌المللی و کاهش تدریجی انگیزه سیاسی اعضا برای تعمیق همکاری‌های چندجانبه، نشان‌دهنده شکاف میان اهداف اعلامی و واقعیت‌های عملی این ابتکار است. در این چارچوب، عربستان به‌طور فزاینده‌ای به رویکردی انتخابی روی آورده و از ابزارهای چندجانبه در حدی بهره می‌برد که با منافع ملی و امنیت مستقیم آن هم‌خوانی داشته باشد. علاوه بر این، رقابت‌های اقتصادی و ژئوپلیتیک با سایر بازیگران منطقه‌ای به‌ویژه امارات متحده عربی نیز بر راهبردهای عربستان تأثیر گذاشته است. سرمایه‌گذاری‌های کلان امارات در بندرها و پروژه‌های ساحلی مصر و شاخ آفریقا، ریاض را به اتخاذ سیاست‌های متوازن‌کننده واداشته و اهمیت بُعد اقتصادی رقابت در دریای سرخ را برجسته ساخته است (Ardemagni, 2025: 14–16). این رقابت نشان می‌دهد که امنیت دریایی در نگاه عربستان به‌طور جدایی‌ناپذیر با منافع اقتصادی و نفوذ منطقه‌ای پیوند خورده است. در مجموع، راهبرد عربستان سعودی در دریای سرخ ترکیبی از دیپلماسی فعال، حضور نظامی محدود اما هدفمند و بهره‌گیری از ابزارهای اقتصادی است. این راهبرد چندوجهی به ریاض امکان داده است تا ضمن حفاظت از مسیرهای حیاتی تجارت و انرژی، جایگاه خود را به‌عنوان یکی از بازیگران محوری در توازن قدرت دریای سرخ تثبیت کند. با این حال اتکای بیشتر بر منطق رقابت و بازدارندگی در کنار ضعف

۱. شورای دریای سرخ (Red Sea Council) با نام رسمی Council of Arab and African States Bordering the Red Sea and the Gulf of Aden، نهادی منطقه‌ای است که در ۶ ژانویه ۲۰۲۰ در ریاض تأسیس شد و هشت کشور ساحلی دریای سرخ و خلیج عدن را دربر می‌گیرد. هدف آن تقویت همکاری و هماهنگی منطقه‌ای، حفظ امنیت و ثبات دریایی و مقابله با تهدیدهای فرامرزی است.

سازوکارهای همکاری جمعی، به تداوم شکنندگی نظم امنیتی این پهنه آبی انجامیده و نقش عربستان را هم‌زمان به‌عنوان عامل ثبات‌بخش و باز تولیدکننده رقابت امنیتی برجسته می‌سازد.

۲-۴. مصر: نقش محوری در امنیت دریای سرخ و کنترل کانال سوئز

برای مصر، امنیت دریای سرخ و ثبات کانال سوئز نه تنها یک مسئله راهبردی، بلکه مؤلفه‌ای حیاتی از بقا و ثبات اقتصادی کشور محسوب می‌شود. کانال سوئز به‌عنوان یکی از مهم‌ترین گلوگاه‌های تجارت جهانی، سهمی نزدیک به ده درصد از تولید ناخالص داخلی مصر را به‌طور مستقیم و غیرمستقیم تأمین می‌کند و از طریق عوارض عبور، خدمات لجستیک و فعالیت‌های وابسته، سومین منبع درآمد ملی این کشور به شمار می‌رود. از این منظر، هرگونه اختلال در دریای سرخ و مسیرهای منتهی به کانال، آثار فوری و عمیقی بر اقتصاد مصر بر جای می‌گذارد. از این‌رو اختلال‌های امنیتی سال‌های اخیر در دریای سرخ به‌ویژه پس از تشدید حملات علیه کشتیرانی بین‌المللی، آسیب‌پذیری بالای اقتصاد مصر را آشکار ساخته است. در دو ماه نخست سال ۲۰۲۴، تردد کشتی‌ها از کانال سوئز حدود ۵۰ درصد کاهش یافت و درآمد سالانه کانال از ۹.۴ میلیارد دلار در سال مالی ۲۰۲۲-۲۰۲۳ به حدود ۷.۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳-۲۰۲۴ سقوط کرد (Mamdouh-Lotfy, Samy-Kamal, Nam, & Sim, 2025). این کاهش در شرایطی رخ داد که مصر هم‌زمان با بحران تراز پرداخت‌ها، فشارهای ناشی از جنگ اوکراین و پیامدهای اقتصادی همه‌گیری کووید-۱۹ مواجه بود. در چنین وضعیتی، ناامنی دریای سرخ نه یک شوک مقطعی، بلکه عاملی تشدیدکننده برای بحران‌های ساختاری اقتصاد مصر تلقی شد. در این چارچوب، طرح مسیرهای جایگزین کشتیرانی به‌ویژه کریدور هند-خاورمیانه-اروپا^۱ به‌عنوان تهدیدی بالقوه برای جایگاه کانال سوئز

مطرح شده است. هرچند از منظر قاهره، قابلیت اجرایی این مسیر به دلیل الزام‌های سیاسی و امنیتی پیچیده از جمله ضرورت عادی‌سازی روابط عربستان و اسرائیل و عبور از تنگه هرمز که در معرض تنش‌های امنیتی قرار دارد، همچنان نامطمئن است. با این حال مطرح شدن چنین ابتکارهایی نشان‌دهنده شکنندگی موقعیت انحصاری کانال سوئز در نظام تجارت جهانی و افزایش رقابت ژئواکونومیک پیرامون دریای سرخ است. پیامدهای ناامنی دریایی تنها به کاهش درآمدهای ترانزیتی محدود نمانده است. کندی ناوبری در دریای سرخ موجب اختلال در واردات سوخت، مواد غذایی و کالاهای واسطه‌ای برای صنایع مصر شده و بخش گردشگری به‌ویژه در مناطق ساحلی دریای سرخ و جنوب سینا را تحت فشار مضاعف قرار داده است. این شرایط، پیوند عمیق میان امنیت دریایی و ثبات اقتصادی داخلی مصر را برجسته می‌سازد و توضیح می‌دهد چرا قاهره ثبات دریای سرخ را بخش جدایی‌ناپذیر از امنیت ملی خود می‌داند.

از منظر ژئوپلیتیک، کانال سوئز جایگاهی منحصربه‌فرد دارد، زیرا برخلاف سایر گلوگاه‌های راهبردی مانند تنگه هرمز یا مالاکا به‌طور کامل تحت حاکمیت یک دولت قرار دارد. این ویژگی به مصر امکان می‌دهد تا مدیریت امنیت این گذرگاه را به‌عنوان مسئولیتی ملی و نه بین‌المللی تعریف کند. بر همین اساس، قاهره همواره بر این اصل تأکید داشته است که امنیت دریای سرخ باید در درجه نخست توسط کشورهای ساحلی تأمین شود و مشارکت بازیگران خارجی صرفاً در چارچوب احترام به حاکمیت ملی صورت گیرد. در دهه گذشته، راهبرد مصر برای مقابله با تهدیدهای دریایی و منطقه‌ای بر تقویت توان نظامی و دریایی متمرکز بوده است. ایجاد فرماندهی ناوگان جنوبی، افتتاح پایگاه بزرگ دریایی برنابس^۱ و سرمایه‌گذاری در مدرن‌سازی نیروی دریایی، بیانگر این رویکرد هستند. استقرار سامانه‌های پدافند هوایی دوربرد، از جمله HQ-9B چینی در شبه‌جزیره سینا نیز نشان‌دهنده افزایش آمادگی دفاعی مصر در

1. Bernabs

مواجهه با سناریوهای تشدید تنش است. این اقدام‌های نظامی با همکاری‌های دفاعی انتخابی به‌ویژه با عربستان سعودی و توافقات امنیتی با کشورهایمانند سومالی و اریتره تکمیل شده‌اند؛ همکاری‌هایی که به تقویت جایگاه مصر در شاخ آفریقا و موازنه نفوذ اتیوپی کمک می‌کند. همچنین مسئله سد بزرگ رنسانس اتیوپی^۱ یکی از مهم‌ترین پیوندگاه‌های امنیت زمینی و دریایی در راهبرد مصر است. قاهره این پروژه را تهدیدی جدی برای امنیت آبی و ثبات داخلی خود می‌داند و آن را نمادی از تلاش اتیوپی برای تثبیت موقعیت هژمونیک در شاخ آفریقا تلقی می‌کند (Yara & van Genugten, 2025: 13). در این چارچوب مصر با بهره‌گیری از ابزارهای دیپلماتیک، فشارهای منطقه‌ای و تقویت روابط با بازیگرانی چون اریتره و سومالی تلاش کرده است اهرم‌های نفوذ خود را برای بازگرداندن مذاکرات سه‌جانبه فعال کند. اهمیت این مسئله با توجه به تمرکز جمعیت بیش از ۱۱۲ میلیون نفری مصر در امتداد نیل و وابستگی شدید کشور به منابع آبی این رودخانه دوچندان می‌شود.

در بُعد اقتصادی، کاهش حمایت‌های مالی مستقیم کشورهای خلیج فارس، مصر را به سمت اصلاحات ساختاری و همکاری با نهادهای بین‌المللی سوق داده است. پذیرش برنامه‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول و واگذاری بخشی از دارایی‌های دولتی برای جذب سرمایه خارجی، نشان‌دهنده تلاش قاهره برای تطبیق با شرایط جدید اقتصاد سیاسی منطقه است (Gabobe, 2024). در این میان، دریای سرخ و کانال سوئز همچنان دارایی‌های ژئواکونومیک حیاتی محسوب می‌شوند که نقش آن‌ها فراتر از تجارت دریایی و شامل انتقال انرژی، داده و ارتباطات جهانی است. مصر در کنار تقویت ظرفیت‌های داخلی، به همکاری‌های فنی و اطلاعاتی با شرکای بین‌المللی نیز روی آورده است. تعامل با اتحادیه اروپا، به‌ویژه از طریق ابتکارهایی مانند کریماریو^۲ با هدف ارتقای آگاهی موقعیتی دریایی، بهبود هماهنگی عملیات دریایی و کاهش تنش‌ها در

1. GERD

2. CRIMARIO

کشورهای بحران‌زده‌ای چون یمن و سودان صورت می‌گیرد (Yara & van Genugten, 2025: 23) با این حال، قاهره تلاش می‌کند این همکاری‌ها را به گونه‌ای مدیریت کند که به تضعیف استقلال راهبردی یا افزایش نفوذ بی‌رویه بازیگران خارجی منجر نشود. در مجموع، راهبرد مصر در دریای سرخ ترکیبی از تقویت توان نظامی و دریایی، دیپلماسی منطقه‌ای، همکاری‌های انتخابی بین‌المللی و مدیریت اقتصادی-امنیتی کانال سوئز است. این رویکرد چندلایه به قاهره امکان می‌دهد تا جایگاه محوری خود را در مدیریت یکی از حساس‌ترین گلوگاه‌های جهان حفظ کند. با این حال تداوم ناامنی دریای سرخ و تشدید رقابت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای، فشارهای فزاینده‌ای بر اقتصاد و سیاست خارجی مصر وارد می‌کند و نشان می‌دهد که آینده ثبات این کشور به‌طور مستقیم با توانایی آن در مدیریت علمی و راهبردی این پهنه حیاتی گره خورده است.

۳-۴. ایران و دریای سرخ: ملاحظات امنیتی و راهبردی

تحولات دریای سرخ در سال‌های اخیر، به‌ویژه پس از تشدید درگیری‌ها در غزه، این آبراه راهبردی را به یکی از کانون‌های مهم رقابت ژئوپلیتیک در خاورمیانه و شاخ آفریقا تبدیل کرده است. در این چارچوب، جمهوری اسلامی ایران و جنبش انصارالله یمن (حوثی‌ها) از بازیگران مؤثر در شکل‌دهی به پویای امنیتی و توازن قدرت در این پهنه به شمار می‌روند. با این حال، تحلیل رابطه ایران و حوثی‌ها مستلزم پرهیز از تقلیل این رابطه به الگوی ساده «فرمانده و نیابتی» است. شواهد موجود نشان می‌دهد که ایران از حوثی‌ها از طریق حمایت‌های تسلیحاتی، آموزشی و فناوریانه پشتیبانی می‌کند و بر تصمیم‌ها و توانمندی‌های آنان نفوذ قابل‌توجهی دارد، اما حوثی‌ها در عین برخورداری از این حمایت، از سطحی از استقلال در تصمیم‌گیری سیاسی و عملیاتی برخوردارند. بنابراین، اگرچه میان دو طرف همگرایی راهبردی در مخالفت با اسرائیل و حضور و نفوذ آمریکا در منطقه وجود دارد، نمی‌توان تمامی اقدام‌های نظامی حوثی‌ها را مستقیماً به دستور تهران نسبت داد. از این منظر، حملات حوثی‌ها به اهداف مرتبط با

امارات نیز لزوماً به معنای تعارض با منافع ایران نیست و نمی‌توان بدون شواهد مستقیم، آن را ناشی از «استقلال عملیاتی» یا برعکس، «اجرای راهبرد ایران برای فشار بر امارات» دانست. حملات ژانویه ۲۰۲۲ به ابوظبی در شرایطی رخ داد که نیروهای مورد حمایت امارات در جبهه‌های یمن پیشروی کرده بودند و منابع تحلیلی، این تحول را یکی از عوامل مهم در تشدید حملات حوثی‌ها علیه امارات ارزیابی کرده‌اند. از این‌رو، رابطه ایران و حوثی‌ها را بهتر است رابطه‌ای مبتنی بر همگرایی راهبردی، حمایت و نفوذ ایران و در عین حال استقلال نسبی حوثی‌ها در تعیین اهداف و شیوه‌های عملیاتی دانست؛ رابطه‌ای که در آن منافع دو طرف در بسیاری از موارد هم‌پوشان است، اما الزاماً در همه تصمیم‌ها و اقدام‌ها یکسان نیست.

در سطح امنیتی، کاهش موقت تنش‌ها پس از آتش‌بس‌های محدود در غزه موجب افت نسبی تهدیدهای حوثی‌ها علیه کشتیرانی در دریای سرخ شد، اما این گروه هرگز پایان قطعی عملیات خود را اعلام نکرد. تضعیف این آتش‌بس‌ها، افزایش حملات ایالات متحده و اعمال تحریم‌های جدید نشان می‌دهد که پیوند زدن امنیت پایدار دریای سرخ به تحولات غزه، رویکردی شکننده و ناپایدار است. سناریوهایی چون تشدید حملات آمریکا و اسرائیل به اهدافی در یمن یا حتی ایران و اقدام‌های متقابل حوثی‌ها علیه دارایی‌های آمریکا و متحدان منطقه‌ای، همچنان محتمل باقی مانده‌اند. با این حال، هم ایران و هم حوثی‌ها انگیزه‌هایی برای مهار سطح خشونت دارند، زیرا تشدید درگیری می‌تواند هزینه‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی سنگینی به‌ویژه برای مناطق تحت کنترل انصار الله به همراه داشته باشد.

از منظر راهبردی، یکی از اهداف اصلی حوثی‌ها تأیید و تثبیت جایگاه خود در چارچوب محور مقاومت و نمایش همبستگی عملی با گروه‌هایی چون حماس، حزب الله لبنان و شبه‌نظامیان عراقی است. این جنبش که از دهه ۱۹۹۰ شکل گرفته، خود را بخشی از مقاومت در برابر نظم امنیتی مورد حمایت ایالات متحده، اسرائیل و عربستان سعودی تعریف کرده است. پس از تصرف صنعا در سال ۲۰۱۴ و مداخله

ائتلاف سعودی در سال ۲۰۱۵، روابط حوثی‌ها با ایران وارد مرحله‌ای عینی‌تر و عملیاتی‌تر شد. مشارکت این گروه در هماهنگی‌های پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ و تعامل با سایر بازیگران محور مقاومت، نشان‌دهنده ارتقای نقش آن‌ها از یک بازیگر صرفاً داخلی به کنشگری منطقه‌ای با برد محدود است. در این چارچوب، ایران از موقعیت ژئوپلیتیک یمن برای توسعه عمق راهبردی خود بهره برده است. حضور غیرمستقیم ایران از طریق حوثی‌ها در امتداد دریای سرخ و تنگه باب‌المندب، به تهران امکان می‌دهد از ابزارهای بازدارندگی نامتقارن برای اعمال فشار بر مسیرهای ترانزیت انرژی و تجارت جهانی استفاده کند (شکوهی و حیدری‌نکو، ۱۴۰۳: ۷۳-۷۹). این راهبرد چندبعدی شامل حمایت تسلیحاتی محدود، انتقال دانش فنی، ارائه آموزش‌های نظامی و هماهنگی‌های سیاسی در چارچوب محور مقاومت است. همچنین اهمیت دریای سرخ برای ایران تنها به بعد امنیتی محدود نمی‌شود، بلکه از منظر ژئوپلیتیک انرژی نیز حیاتی است. تنگه باب‌المندب یکی از مهم‌ترین گلوگاه‌های انتقال انرژی جهان محسوب می‌شود و نفوذ غیرمستقیم بر این گذرگاه، اهرم فشاری مکمل در کنار تنگه هرمز در اختیار ایران قرار می‌دهد. این وضعیت به تهران امکان می‌دهد ضمن تقویت بازدارندگی منطقه‌ای، گزینه‌های بیشتری برای مدیریت فشارهای اقتصادی و تحریم‌های بین‌المللی در اختیار داشته باشد. بحران یمن و قدرت‌گیری انصارالله در این چارچوب، فرصتی راهبردی برای گسترش عمق ژئوپلیتیک ایران از خلیج فارس تا باب‌المندب فراهم کرده است (مقومی، فیروزکوهی زغبهرانی و حسینی‌نیا، ۱۴۰۲: ۱۷۱-۱۷۷). در مجموع راهبرد ایران در دریای سرخ ترکیبی از حضور غیرمستقیم، بهره‌گیری از تاکتیک‌های نامتقارن و تعامل دیپلماتیک محتاطانه با کشورهای ساحلی و منطقه‌ای است. این راهبرد چندوجهی به ایران امکان داده است تا ضمن حفظ نقش فعال در محور مقاومت، نفوذ خود را در یکی از حساس‌ترین آبراه‌های جهان تثبیت کند. با این حال، این حضور هم‌زمان که می‌تواند به‌عنوان عامل بازدارنده تعبیر شود، به تشدید

شکندگی نظم امنیتی دریای سرخ نیز دامن زده و این پهنه را بیش از پیش به میدان رقابت‌های ژئوپلیتیک منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تبدیل کرده است.

۴-۴. امارات متحده عربی؛ حضور بندری و نفوذ ژئوپلیتیک

امارات متحده عربی طی دو دهه گذشته به یکی از بازیگران تأثیرگذار در معادلات سیاسی، اقتصادی و امنیتی آفریقا و دریای سرخ تبدیل شده است. راهبرد آفریقایی ابوظبی مبتنی بر پیوند میان امنیت ملی، منافع ژئواکونومیک و اهداف ژئوپلیتیک است و تلاش می‌کند از طریق ترکیب حضور نظامی محدود، سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی و دیپلماسی فعال، نفوذ پایدار خود را در کشورهای ساحلی و گلوگاه‌های راهبردی تثبیت کند. این رویکرد، امارات را از بسیاری از بازیگران منطقه‌ای متمایز ساخته است؛ زیرا ابوظبی هم‌زمان از ابزارهای سخت و نرم برای مدیریت تهدیدها و فرصت‌های ناشی از بی‌ثباتی در شاخ آفریقا و دریای سرخ بهره می‌برد. در سطح کلان، سیاست امارات در آفریقا با چند هدف اصلی پیوند خورده است: تضمین امنیت مسیرهای تجاری و انرژی، مقابله با تهدیدهای ناشی از گروه‌های اسلام‌گرا، مهار نفوذ رقبای منطقه‌ای از جمله ایران و ترکیه و تأمین امنیت غذایی از طریق کنترل زنجیره‌های تأمین (Horton, 2024). این اهداف نه تنها با الزام‌های امنیت خارجی، بلکه با ملاحظات ثبات داخلی و منافع اقتصادی نخبگان حاکم در امارات نیز هم‌راستا هستند. از این منظر دریای سرخ و شاخ آفریقا به عنوان امتداد طبیعی فضای امنیتی خلیج فارس در محاسبات راهبردی ابوظبی تلقی می‌شوند.

در بعد نظامی- امنیتی، امارات از اوایل دهه ۲۰۱۰ تمرکز بیشتری بر حضور پیشگیرانه در مناطق پیرامونی خود اتخاذ کرد. ایجاد پایگاه‌های نظامی در اریتره و سومالی، مشارکت در عملیات ضد تروریسم در لیبی و سومالی و همکاری امنیتی با دولت‌های مصر و سودان، بخشی از این راهبرد بوده است. این اقدام‌ها در دو چارچوب قابل تحلیل است: نخست مقابله با تهدید دزدی دریایی در سواحل سومالی که در دهه

۲۰۰۰ تجارت دریایی و منافع اقتصادی امارات را به‌طور مستقیم تهدید می‌کرد؛ و دوم، مدیریت پیامدهای بهار عربی و جلوگیری از گسترش نفوذ بازیگران اسلام‌گرا در کشورهای عربی و آفریقایی. عملیات امارات علیه دزدان دریایی از حدود سال ۲۰۱۰ آغاز شد و به تثبیت حضور نظامی این کشور در شرق آفریقا انجامید. هم‌زمان همکاری با دولت فدرال سومالی و مناطق خودمختار پانتلند و سومالی لند، به ابوظبی امکان داد تا در قالب آموزش نیروهای محلی و ایجاد ساختارهای امنیتی، نفوذ بلندمدت خود را گسترش دهد. پس از تحولات بهار عربی، امارات سیاست فعال‌تری در مهار نفوذ جریان اخوان‌المسلمین اتخاذ کرد. حمایت سیاسی و اقتصادی از تغییرهای قدرت در مصر پس از سال ۲۰۱۳ و تعامل نزدیک با نخبگان نظامی در سودان پس از ۲۰۱۹، بخشی از این رویکرد بوده است. از منظر ابوظبی، تثبیت دولت‌های متمرکز و اقتدارگرا در کشورهای کلیدی منطقه، شرط لازم برای کاهش بی‌ثباتی و مهار تهدیدهای فراملی تلقی می‌شود. در همین چارچوب، امارات و عربستان سعودی تلاش کردند حضور ایران در شاخ آفریقا و استفاده احتمالی از بنادر این منطقه برای پشتیبانی از گروه‌های همسو با تهران را محدود کنند. این هدف از طریق ترکیب کمک‌های اقتصادی، همکاری امنیتی و ایجاد انگیزه‌های سیاسی برای دولت‌های آفریقایی دنبال شد (Kostelyanets, 2023: 8–10).

در بعد زیرساختی و بندری، امارات نقش برجسته‌ای در توسعه و مدیریت بنادر راهبردی ایفا کرده است. شرکت‌های اماراتی، به‌ویژه دی پی ورلد^۱، در ایجاد و بهره‌برداری از بنادر در دریای سرخ و شاخ آفریقا فعال بوده‌اند. پایگاه نظامی و لجستیکی عَصَب در اریتره که در سال ۲۰۱۵ ایجاد شد، نمونه‌ای از پیوند میان کارکردهای نظامی و اقتصادی است. این پایگاه که شامل فرودگاه، اسکله‌های دریایی و زیرساخت‌های لجستیک بود، نقش مهمی در پشتیبانی عملیات امارات در یمن ایفا کرد،

هرچند با کاهش نقش نظامی ابوظبی در این مناقشه، سطح فعالیت آن نیز کاهش یافت. در سومالی لند، توسعه بندر بربره و سرمایه‌گذاری گسترده در زیرساخت‌های پیرامونی، به امارات امکان داد تا به بازارهای اتیوپی و شرق آفریقا دسترسی مؤثرتری پیدا کند و جایگاه خود را به‌عنوان گره لجستیکی منطقه‌ای تقویت کند. در حوزه ضد تروریسم، راهبرد امارات بر آموزش، تجهیز و توانمندسازی نیروهای محلی متمرکز بوده است. برنامه‌های آموزشی پلیس دریایی پانتلند، حمایت از نیروهای محلی در یمن و همکاری امنیتی با اتیوپی و سومالی، نشان می‌دهد که ابوظبی ترجیح می‌دهد به‌جای استقرار گسترده نیروهای خود، از الگوی نیابتی و ظرفیت‌سازی امنیتی استفاده کند. این رویکرد هزینه‌های سیاسی و نظامی مستقیم را کاهش داده و در عین حال نفوذ پایدار امارات را حفظ می‌کند (Ardemagni, 2025: 12). بنابراین نقش امارات در دریای سرخ و شاخ آفریقا را می‌توان حاصل ترکیب سه مؤلفه اصلی دانست: قدرت نظامی محدود اما هدفمند، نفوذ اقتصادی و بندری مبتنی بر سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی و دیپلماسی فعال برای ایجاد شبکه‌ای از شرکای منطقه‌ای. این راهبرد چندوجهی به امارات اجازه داده است تا فراتر از وزن جمعیتی و جغرافیایی خود، تأثیر قابل‌توجهی بر معادلات امنیتی و ژئوپلیتیک دریای سرخ اعمال کند. در مقایسه با سایر بازیگران منطقه‌ای، مزیت نسبی امارات در توانایی اتصال مؤثر ابزارهای اقتصادی، امنیتی و دیپلماتیک نهفته است. در نهایت، حضور امارات متحده عربی در دریای سرخ نشان‌دهنده گذار این کشور از یک بازیگر صرفاً تجاری به کنشگری ژئوپلیتیک با راهبردی منسجم است. اقدام‌های ابوظبی از توسعه بندر و کنترل مسیرهای ترانزیتی گرفته تا همکاری‌های امنیتی و ضد تروریسم، جایگاه این کشور را به‌عنوان یکی از بازیگران کلیدی در توازن قدرت و امنیت دریای سرخ تثبیت کرده است. با این حال این حضور هم‌زمان که می‌تواند به ثبات نسبی کمک کند، در عین حال رقابت‌های ژئوپلیتیک در این پهنه راهبردی را نیز تشدید کرده و دریای سرخ را به عرصه‌ای پیچیده از تعامل و تقابل بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تبدیل ساخته است.

۴-۵. اسرائیل و دریای سرخ: امنیت خطوط کشتیرانی و ملاحظات راهبردی

با وجود کوتاه‌ترین ساحل در دریای سرخ، اسرائیل اهمیت راهبردی این پهنه آبی را چندبعدی می‌داند. دریای سرخ نه تنها دسترسی مستقیم به اقیانوس هند و شرق آفریقا را فراهم می‌کند، بلکه با امنیت ملی و ثبات اقتصادی اسرائیل ارتباط مستقیم دارد. منطقه تحت کنترل اسرائیل شامل خلیج عقبه و بندر ایلات است که از طریق تنگه تیران به دریای سرخ متصل می‌شود (نقشه ۲). این مسیر تنها دسترسی مستقیم اسرائیل به آب‌های آزاد محسوب می‌شود و از منظر آزادی کشتیرانی، تأمین انرژی و ارتباط با بازارهای آسیایی و آفریقایی اهمیت غیر قابل انکاری دارد.

نقشه ۲: وضعیت اسرائیل در دریای سرخ

منبع: خبرگزاری میزان، ۱۳۹۵.

از ابتدای تأسیس دولت اسرائیل، امنیت خطوط کشتیرانی و دسترسی به مسیرهای آزاد دریایی از محورهای اصلی راهبردی بوده است. در مارس ۱۹۴۹ و پس از پایان جنگ اول با کشورهای هم‌جوار، اسرائیل کنترل بخش کوچکی از ساحل دریای سرخ در منطقه ام‌الرشاش (ایلات کنونی) را به دست گرفت. اگرچه این ساحل تنها حدود ۱۰

کیلومتر طول داشت، موقعیت استراتژیک آن برای خروج از انزوای جغرافیایی حیاتی بود (Marmari, 2024: 58-60). در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، اسرائیل با تهدیدهای مستقیم مصر مواجه بود که می‌توانست با مسدود کردن تنگه‌های تیران، دسترسی کشور به آب‌های جنوبی و اقیانوس هند را محدود کند. در واکنش اسرائیل تلاش کرد با ایجاد شراکت‌های امنیتی و دیپلماتیک با کشورهای ساحلی دیگر از جمله اتیوپی، توازن منطقه‌ای برقرار کند و آزادی ناوبری خود را تضمین کند. تحولات تاریخی مانند جنگ شش‌روزه ۱۹۶۷ و اشغال بخش‌هایی از صحرای سینا، امکان گسترش نفوذ اسرائیل در دریای سرخ را فراهم ساخت. بندر ایلات به هاب تجاری و نظامی کشور تبدیل شد و اسرائیل توانست تعاملات خود با کشورهای شرق آفریقا و شبه‌جزیره عربستان را توسعه دهد. این دوره نشان داد که ترکیب رویکردهای نظامی، دیپلماتیک و اقتصادی، حضور راهبردی اسرائیل در دریای سرخ را تثبیت می‌کند.

پس از امضای توافق کمپ دیوید در سال ۱۹۷۸ و عقب‌نشینی از بخش‌های اشغالی سینا، تمرکز اسرائیل از کنترل نظامی مستقیم به تعاملات دیپلماتیک و اقتصادی منتقل شد. بندر ایلات همچنان نقطه کلیدی تجارت و حمل‌ونقل باقی ماند، اما امنیت خطوط کشتیرانی و دسترسی به آب‌های آزاد اکنون از طریق همکاری با همسایگان و بازیگران منطقه‌ای تأمین می‌شود (Hamdy, 2023). این بازتعریف نشان می‌دهد که منافع اسرائیل در دریای سرخ تحت تأثیر تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی شکل می‌گیرند و باید به‌طور هم‌زمان امنیت ملی، توسعه اقتصادی و نفوذ ژئوپلیتیک مدنظر قرار گیرد. بحران یمن و قدرت‌گیری انصارالله، تهدید و فرصت هم‌زمانی برای اسرائیل ایجاد کرده است. از یک‌سو این قدرت‌گیری تهدید مستقیمی برای امنیت کشتیرانی در دریای سرخ و مسیرهای تجارت بین‌المللی محسوب می‌شود و می‌تواند دسترسی اسرائیل به اقیانوس هند و خطوط انتقال نفت به اروپا را محدود کند. از سوی دیگر، بحران یمن به اسرائیل امکان داده تا از طریق همکاری با شورای انتقالی جنوب و کشورهای همسو، حضور اطلاعاتی و عملیاتی خود را در جزایر راهبردی مانند سقطری، حنیش و میون تثبیت

کند. این موقعیت اجازه می‌دهد تحرکات نیروهای انصارالله، فعالیت‌های ایران در باب‌المندب و جریان تجارت جنوب دریای سرخ رصد شود و عمق راهبردی اسرائیل در حوزه هوایی و دریایی افزایش یابد (مقامی، فیروزکوهی زغبزانی و حسینی‌نیا، ۱۴۰۲: ۱۷۱-۱۷۷). اسرائیل همچنین از این فرصت برای افزایش نفوذ در جنوب آسیا بهره‌برداری می‌کند؛ از جمله رصد بندر گوادر پاکستان، مشارکت در همکاری‌های اطلاعاتی با ایالات متحده و هند و نظارت بر مسیرهای تجاری مرتبط با ابتکار کمربند و راه چین. این اقدام‌ها نه تنها امنیت کشتیرانی اسرائیل و هم‌پیمانانش را تقویت می‌کند، بلکه وزن ژئوپلیتیک رژیم را در میان بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای افزایش می‌دهد. با این حال، استمرار این دستاوردها به شرایط سیاسی داخلی یمن و میزان قدرت‌گیری کامل انصارالله وابسته است.

در سطح منطقه‌ای، اسرائیل با کشورهای شاخ آفریقا به‌ویژه اریتره و اتیوپی، همکاری گسترده‌ای برقرار کرده است. هدف این همکاری‌ها ایجاد عمق راهبردی، کنترل گذرگاه‌ها و بنادر دریای سرخ و مقابله با راهبرد عربی است. اسرائیل با بهره‌گیری از این موقعیت‌ها، تلاش دارد دریای سرخ را به آبراهی بین‌المللی تبدیل کند و آزادی کشتیرانی خود را تضمین کند. این اقدام‌های هماهنگ با سیاست ایالات متحده برای کنترل مسیرهای کشتیرانی بین‌المللی در دریای سرخ و اقیانوس هند انجام می‌شوند (Al Salami, 2022: 8). از منظر اقتصادی، حضور اسرائیل در دریای سرخ دسترسی به بازارهای کلیدی آسیایی و آفریقایی، مشارکت در زنجیره‌های تجارت جهانی و امکان انتقال کالا از بنادر آفریقایی به اسرائیل را فراهم می‌کند. ایجاد خط آهن ایلات-اشکلون، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و تأمین امنیت اقتصادی پایدار نمونه‌هایی از تلاش اسرائیل برای ترکیب اهداف اقتصادی و امنیتی در این منطقه هستند. افزایش تهدیدات گروه‌هایی مانند حوثی‌ها و رقابت قدرت‌های منطقه‌ای، اسرائیل را واداشته تا دوباره توجه خود را به ارزش راهبردی دریای سرخ معطوف کند و با گسترش همکاری‌های دیپلماتیک، امنیتی و اقتصادی، امنیت خطوط کشتیرانی، عبور نفت و کالا

و توان بازدارندگی خود را تضمین کند. در جمع‌بندی، رابطه اسرائیل با دریای سرخ نمونه‌ای از تعامل پیچیده میان امنیت ملی، اقتصاد و ژئوپلیتیک است. از کنترل مستقیم نظامی در دهه‌های میانی قرن بیستم تا مشارکت‌های دیپلماتیک و اقتصادی امروز، اسرائیل نشان داده است که توانایی موازنه میان تهدیدها و فرصت‌ها، همراه با شبکه‌های همکاری منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای، کلید حفظ منافع راهبردی در پهنه‌های حیاتی است. دریای سرخ برای اسرائیل تنها یک مسیر جغرافیایی نیست، بلکه فضایی راهبردی با چندلایه منافع ملی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای است که جایگاه این رژیم در خاورمیانه را در آینده تعیین خواهد کرد.

۴-۶. اتیوپی و دریای سرخ: محدودیت‌های ژئوپلیتیک و فرصت‌های راهبردی

اتیوپی پس از استقلال اریتره، به کشوری محصور در خشکی تبدیل شد و این وضعیت یکی از بنیادی‌ترین محدودیت‌های ژئوپلیتیکی آن در مسیر توسعه اقتصادی و ایفای نقش هژمونیک در شاخ آفریقا است. نبود دسترسی مستقیم به آب‌های آزاد نه تنها محدودیت لجستیک، بلکه وابستگی ساختاری به کشورهای همسایه برای اتصال به بازارهای جهانی را تحمیل کرده است. در حال حاضر حدود ۹۵ درصد تجارت خارجی اتیوپی از طریق بندر جیبوتی انجام می‌شود و این کشور سالانه نزدیک به ۱.۵ میلیارد دلار بابت هزینه‌های ترانزیت و خدمات بندری پرداخت می‌کند. این وابستگی در کنار شکنندگی زیرساخت‌های حمل‌ونقل و امنیت مسیرهای دریایی، آسیب‌پذیری اقتصادی و راهبردی اتیوپی را به شدت افزایش داده است (Mashamoun, 2025: 2). این محدودیت‌های ساختاری در بستری از چالش‌های داخلی پیچیده‌تر شده‌اند. از نوامبر ۲۰۲۰، عملیات نظامی دولت مرکزی علیه جبهه آزادی‌بخش خلق تیگرای، کشور را با بحران‌های امنیتی، سیاسی و اجتماعی گسترده مواجه کرده است. شورش‌های مسلحانه، فرسایش منابع اقتصادی و افزایش نارضایتی‌های قومی، مشروعیت دولت را تحت فشار قرار داده و فضای سیاست داخلی را به شدت قطبی کرده است. در چنین

شرایطی، سیاست خارجی اتیوپی کارکردی جبرانی یافته و به ابزاری برای مدیریت بحران مشروعیت در داخل تبدیل شده است. آبی احمد نخست‌وزیر اتیوپی با برجسته‌سازی نقش منطقه‌ای کشور و طرح اهداف بلندپروازانه ژئوپلیتیک، تلاش کرده توجه افکار عمومی را از فشارهای داخلی منحرف کند. تمرکز بر «حق طبیعی دسترسی به دریا»، عضویت در بریکس، میزبانی مقر اتحادیه آفریقا در آدیس‌آبابا و مشارکت فعال در مأموریت‌های صلح‌بانی، همگی بخشی از این تلاش برای بازتعریف جایگاه اتیوپی به‌عنوان قدرتی محوری در شاخ آفریقا هستند. از منظر منابع طبیعی و ابزارهای قدرت، تکمیل و آب‌گیری سد بزرگ رنسانس، کنترل بر رود نیل آبی را به دولت اتیوپی اعطا کرده است. این موقعیت، علاوه بر ایجاد اهرم فشار بر مصر و سودان، تصویر اتیوپی را به‌عنوان بازیگری تعیین‌کننده در معادلات ژئوپلیتیک شرق آفریقا تقویت می‌کند. افزایش جمعیت که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰ به حدود ۱۵۰ میلیون نفر برسد، نیاز کشور به واردات و صادرات پایدار و دسترسی مستمر به شبکه تجارت جهانی را دوچندان می‌کند، امری که اهمیت راهبردی دریای سرخ برای اتیوپی را آشکارتر می‌سازد. در میان گزینه‌های دسترسی به آب‌های آزاد، بندر عصب در اریتره از نظر فاصله و هزینه، منطقی‌ترین انتخاب محسوب می‌شود. با این حال، تحولات سیاسی پس از توافق صلح پرتوریا در سال ۲۰۲۲ میان دولت اتیوپی و جبهه آزادی‌بخش تیگرای، همکاری راهبردی میان آبی احمد و رئیس‌جمهور اریتره، ایساس افورقی^۱ را خاتمه داد و عملاً امکان دسترسی دیپلماتیک به بنادر اریتره را محدود کرد. محدودیت‌های نظامی و عدم تمایل به ورود به منازعه مستقیم با ارتش قدرتمند اریتره، اتیوپی را به جستجوی گزینه‌های جایگزین سوق داد؛ بنابراین سومالی لند با وضعیت نیمه‌خودمختار و ضعف دولت مرکزی، به گزینه‌ای واقع‌بینانه و کم‌هزینه برای دسترسی به دریا تبدیل شده است. این گزینه علاوه بر اجتناب از تقابل با دولت قدرتمند، امکان بهره‌برداری اقتصادی و راهبردی

را برای اتیوپی فراهم می‌کند. همکاری با سومالی لند، بر محاسبات داخلی نیز مبتنی است؛ اجرای این توافق خطر تشدید گرایش‌های جدایی‌طلبانه در اوگادن را به همراه ندارد، زیرا مخالفان فاقد انسجام و حمایت لازم هستند (Mashamoun, 2025: 5-9).

در سطح منطقه‌ای، همگرایی منافع میان اتیوپی و امارات متحده عربی نقش تعیین‌کننده‌ای در پیشبرد این مسیر داشته است. نارضایتی مشترک از جهت‌گیری‌های حسن شیخ محمود و نزدیکی او به کنیا، قطر و ترکیه زمینه همکاری راهبردی در سومالی لند را فراهم کرده است. سرمایه‌گذاری‌های امارات در بندر بربره و منطقه آزاد تجاری پیرامون آن اهمیت ویژه‌ای یافته‌اند. سرمایه‌گذاری ۳۹۰ میلیون دلاری در سال ۲۰۱۷ و توافق یک میلیارد دلاری در سال ۲۰۲۱ برای اتصال آدیس‌آبابا به بربره، محور اقتصادی-راهبردی جدیدی شکل داده است. این اقدام‌ها نه تنها وابستگی اتیوپی به جیبوتی را کاهش می‌دهد، بلکه حضور فعال‌تر کشور در معادلات دریای سرخ را ممکن می‌سازد (Demeke, 2025: 10-14).

نقش چین به‌عنوان بازیگر اقتصادی مسلط نیز قابل توجه است. پروژه‌های زیربنایی چین از جمله راه‌آهن آدیس‌آبابا-جیبوتی، پارک‌های صنعتی و زیرساخت‌های مخابراتی، گلوگاه‌های توسعه اتیوپی را کاهش داده‌اند. با این حال، افزایش بدهی خارجی به بیش از ۲۸ میلیارد دلار و تمرکز حدود ۵۰ درصد از بدهی‌های دوجانبه در اختیار چین، سطح جدیدی از آسیب‌پذیری راهبردی ایجاد کرده که آزادی عمل اتیوپی را محدود می‌کند. تمرکز پایگاه‌های نظامی خارجی در کشورهای همسایه، به‌ویژه جیبوتی به ایجاد یک کمربند امنیتی-نظارتی پیرامون اتیوپی منجر شده است. استقرار ۸۶ درصد نیروهای نظامی خارجی در فاصله کمتر از ۵۰۰ کیلومتر از مرزهای این کشور و حضور هم‌زمان قدرت‌هایی مانند ایالات متحده و چین، محیط راهبردی پیچیده‌ای را شکل داده است که احتمال کشیده شدن اتیوپی به رقابت‌های قدرت‌های بزرگ را افزایش می‌دهد (Mashamoun, 2025: 16). در مجموع، توافق اتیوپی با سومالی لند نتیجه تلاقی بحران مشروعیت داخلی، محدودیت‌های محصور بودن در خشکی و رقابت قدرت‌های منطقه‌ای

و فرامنطقه‌ای است. اگرچه این توافق می‌تواند گامی مهم در کاهش وابستگی ساختاری و تقویت هژمونی منطقه‌ای تلقی شود، استمرار بی‌ثباتی داخلی، فشارهای اقتصادی و نظامی شدن محیط پیرامونی، تحقق کامل این اهداف را با ابهام مواجه می‌کند. اتیوپی ناگزیر است هم‌زمان فرصت‌ها و تهدیدهای متعارض را مدیریت کند تا نقش راهبردی خود در شاخ آفریقا و دریای سرخ را تثبیت کند.

فرجام سخن

تحلیل جایگاه ژئوپلیتیک دریای سرخ در راهبردهای امنیتی قدرت‌های منطقه‌ای نشان می‌دهد که این پهنه آبی بیش از هر چیز، عرصه‌ای برای رقابت امنیتی- اقتصادی شدید است و منطق همکاری جمعی در آن کمتر نمود یافته است. این الگوی رقابتی ریشه در سه عامل اصلی دارد: نخست، اهمیت راهبردی دریای سرخ به‌عنوان مسیر حیاتی تجارت و انرژی که ثبات جهانی و امنیت اقتصادی به عملکرد پایدار آن گره خورده است؛ دوم، ضعف ساختاری و بی‌ثباتی مزمن دولت‌های ساحلی که خلأ قدرت و ناامنی در خشکی‌های پیرامونی ایجاد کرده و محیط را برای رقابت و مداخله بازیگران خارجی مستعد ساخته است؛ و سوم، درهم‌تنیدگی امنیت ملی و منافع اقتصادی قدرت‌های منطقه‌ای با جریان مستمر کالا و انرژی، به‌گونه‌ای که هر تهدید علیه این مسیرها مستقیماً بر رفاه داخلی و توان بازدارندگی اثر می‌گذارد. راهبردهای اتخاذشده از سوی بازیگران منطقه‌ای در دریای سرخ عمدتاً بر چند محور کلیدی متمرکز است: کنترل و نفوذ بر گلوگاه‌های حیاتی مانند باب‌المندب، ایجاد عمق راهبردی برای کاهش آسیب‌پذیری جغرافیایی، تضمین امنیت زنجیره‌های تجارت و انرژی، مهار رقبا و جلوگیری از هژمونی منطقه‌ای و بهره‌برداری از خلأ قدرت ناشی از ضعف دولت‌های ساحلی. این رویکردها، هرچند توان بازدارندگی و نفوذ منطقه‌ای را افزایش داده‌اند، به هزینه شکنندگی نظام امنیتی دریای سرخ تمام شده است؛ زیرا ثبات موجود به‌شدت وابسته به تحولات بی‌ثبات‌کننده داخلی و مرزی در کشورهای ساحلی است. پیامد

کلان این وضعیت، محدودیت در امنیت دریانوردی و تحمیل هزینه‌های اقتصادی و امنیتی به ساکنان بی‌ثبات کشورهای ساحلی و اقتصاد جهانی است. تا زمانی که محاسبات راهبردی بازیگران از منطق حداکثرسازی منافع کوتاه‌مدت و رقابت صفر به‌سوی فهم مشترک از امنیت دریایی به‌عنوان کالای عمومی منطقه‌ای تغییر نکند، دریای سرخ همچنان به‌عنوان محل بالقوه بحران‌های فرامنطقه‌ای باقی خواهد ماند.

تعارض منافع: این مقاله مشمول هیچ‌گونه تعارض منافع نیست.

اصول اخلاقی: نویسندگان مقاله، تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک‌بار مقاله، تکرار پژوهش‌های دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شوندگان است، رعایت کرده‌اند. تالیف این مقاله به هوش مصنوعی داده نشده است.

تقدیر و تشکر: نویسنده مقاله، مراتب تشکر خویش را هسته علمی - پژوهشی مطالعات سیاسی اقتصادی اوراسیا در دانشگاه گیلان ابراز می‌دارد.

منابع

- اقتصاد سرآمد آنالین. (۱۴۰۲). «دریای سرخ: منطقه‌ای مهم برای تجارت جهانی». <https://eghtesadsaramad.ir/?nid=1785&pid=1&type=0>
- خبرگزاری میزان. (۱۳۹۵). «بی‌پولی مصر عامل فروش «صنایع و تیران» / آل‌سعود بهای سنگینی خواهد پرداخت». <https://www.mizanonline.ir/fa/news/176441>
- رضاپور، دانیال. (۱۴۰۴). الگوی روابط جمهوری اسلامی ایران و ارمنستان در منطقه قفقاز جنوبی. *فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*، ۳۱ (۱۳۰)، ۱۷۱-۱۹۶.
- شکوهی، سعید، و حیدری‌نکو، مسعود. (۱۴۰۳). راهبرد ایران در دریای سرخ: اهداف و تاکتیک‌ها. *فصلنامه پژوهش‌های سیاست غرب آسیا*، ۲۱ (۲)، ۷۱-۹۱.
- کاظمی، حامد، علیپور، عباس، و علیزاده، علی. (۱۴۰۰). سیاست‌های راهبردی عربستان سعودی در دریای سرخ و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه آفاق امنیت*، ۱۴ (۵۳)، ۱۹۳-۲۲۵.
- مقومی، امیررضا، فیروزکوهی زغبزانی، کاظم مهدی، و حسینی‌نیا، محمدعلی. (۱۴۰۲). منافع ژئوپلیتیکی بازیگران منطقه‌ای در بحران یمن. *مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام*، ۵ (۲)، ۱۶۳-۱۹۳.

References

- Al Salami, A. S. S. (2022). Israeli activities in the Horn of Africa and their impact on the security of the Red Sea. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 14(3). 1-9. https://www.int-jecse.net/article/Israeli+activities+in+the+Horn+of+Africa+and+its+impact+on+the+security+of+the+Red+Sea_2327/?download=true&format=pdf
- Ardemagni, E. (2024). Beyond the axis: Yemen's Houthis are building their "network of resistance". *RUSI Commentary*, November 18. https://www.academia.edu/126523689/Beyond_the_Axis_Yemen_s_Houthis_are_Building_their_Network_of_Resistance.
- Ardemagni, E. (2025). *The GCC states' security policies in the Red Sea geopolitical border: Factors and policy options*. Luiss Mediterranean Platform.
- Bandhu, F. (2025). From chokepoint to catalyst: The Red Sea crisis and India's strategic maritime recalibration. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 7(3), 1-12. <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2025.v07i03.42570>
- Critical Threats Project. (2025). *M23 withdraws from Uvira; Saudi-UAE Red Sea competition: Africa File*. December 18. <https://www.criticalthreats.org/analysis/m23-withdraws-from-uvira-saudi-uae-red-sea-competition-al-shabaab-attacks-mogadishu-rsf-genocide-el-fasher-africa-file-december-18-2025>.
- Demeke, M. A. (2025). Strategic crossroads: External powers competition in the Horn of Africa and the implications for Ethiopia's national interests. *International Journal of Geopolitics and Governance*, 4(1), 273-295.
- Donelli, F. (2024). The strategic importance of the Red Sea. *AFKAR Ideas*, 72. <https://5karat24.com/the-strategic-importance-of-the-red-sea/>
- Ec SSR.Ae. (2025). *As Red Sea security deteriorates, the UAE and India should promote a regional approach*. <https://www.ecssr.ae/en/perspectives/as-red-sea-security-deteriorates-the-uae-and-india-should-promote-a-r->
- Eghtesad-e Saramad Online. (2023). *The Red Sea: An important region for global trade*. <https://eghtesadsaramad.ir/News/NewsItem?nid=18130>. [In Persian].
- Gabobe, M. (2024). Al-Shabab in Somalia: Bullets and bombs can't bury ideologies. *Al Jazeera*, October 6. <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/10/6/al-shabab-in-somalia-bullets-and-bombs-cant-bury-ideologies>.

- Gupta, P. (2024). *Red Sea blues: Deliberating maritime bottlenecks*. Observer Research Foundation, April 22. <https://www.orfonline.org/expert-speak/red-sea-blues-deliberating-maritime-bottlenecks>
- Hamdy, A. (2023). *A surge in revenues: Reading into the Suez Canal's performance and robust growth*. Egyptian Center for Strategic Studies, November 6. <https://sis.gov.eg/en/economy-investment/economy/egyptian-economy-sectors/suez-canal/>
- Hamed, A. M. K. (2025). The impact of the Red Sea crisis on global shipping and strategic supply chain management. *Iconic Research and Engineering Journals*, 9(4), 582–592.
- Horton, M. (2024). Looking West: The Houthis' Expanding Footprint in the Horn of Africa, CTC Westpoint 17(11), (December). <https://ctc.westpoint.edu/looking-west-the-houthis-expanding-footprint-in-the-horn-of-africa/>
- International Crisis Group. (2025). *Calming the Red Sea's turbulent waters*. Middle East Report No. 248. Brussels: International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/rpt/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/yemen/248-calming-red-seas-turbulent-waters>
- International Transport Forum. (2024). *The Red Sea crisis: Impacts on global shipping and the case for international co-operation*. Background Paper. Paris: International Transport Forum/OECD. <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/repositories/red-sea-crisis-impacts-global-shipping.pdf>
- Junagade, A., & Hong, T. (2024). Charting trade winds: Unravelling the economic and geopolitical nexus of the Red Sea and Cape of Good Hope routes. *Journal of Student Research*, 13(3), 1-19. <https://doi.org/10.47611/jsrhs.v13i3.7327>
- Junquera, A. R. (2025). *The Red Sea crisis: Analysis from a maritime dimension*. Instituto Español de Estudios Estratégicos. https://www.defensa.gob.es/documents/2073105/2392118/la_crisis_del_mar_rojo_2025_diecea16_eng.pdf/9ad66d27-7185-2751-8bf2-32dd9ffcd54f?t=1740480238817
- Kazemi, H., Alipour, A., & Alizadeh, A. (2021). Saudi Arabia's strategic policies in the Red Sea and its impact on the national security of the Islamic Republic of Iran. *Security Horizons*, 14(53), 193–225 [In Persian].
- Kostelyanets, S. V. (2023). *Africa policy of the United Arab Emirates: Priorities and challenges*. <https://www.semanticscholar.org/paper/AFRICA-POLICY-OF-THE->

- UNITED-ARAB-EMIRATES%3A-AND
Kostelyanets/d474fd11dba8db9fbcc878d41bc24fd4e333f781.
- Mamdouh-Lotfy, M., Samy-Kamal, M., Nam, J., & Sim, S. (2025). Bioeconomic analysis of Egyptian Mediterranean and Red Sea fisheries: Implications for sustainable management. *Regional Studies in Marine Science*, 89(12). 23-43.04277.
- Marmari, S. (2024). Intermarium: Israel between the Mediterranean and the Red Sea. *Static: Thoughts and Research from Global Dis*, 3(2), 57–65. <https://doi.org/10.5282/static/76>
- Mashamoun, J. (2025). *Regional powerplay in the Red Sea: The geopolitical implications of Egypt's involvement in Somalia*. Konrad-Adenauer-Stiftung.
- McGregor, A. (2025). Drone attacks on Port Sudan jeopardize plan for Russian Red Sea naval base. *Eurasia Daily Monitor*, 22(101).
- Mequmi, A. R., Firouzkouhi Zoughbarani, K. M., & Hassannia, M. A. (2023). The geopolitical interests of regional actors in the Yemen crisis. *Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 5(2), 163–193 [in Persian].
- Mizaan News Agency. (2016). *Egypt's lack of money led to the sale of "Sanafir and Tiran": Al Saud will pay a heavy price*. <https://www.shahrekhbar.com/political/1463830680279261>. [In Persian].
- Murphy, T. (2024). *Trading bases: The Red Sea tinderbox and the maritime economy*. European Council on Foreign Relations, February 5, 2024. <https://ecfr.eu/article/trading-bases-the-red-sea-tinderbox-and-the-maritime-economy/>
- Rezapour, D. (2025). The pattern of relations between the I.R. of Iran and Armenia in the South Caucasus region. *Central Asia and the Caucasus Studies Quarterly*, 31(130), 171–196 [In Persian].
- Sarkar, B. D., Gupta, L., & Jagtap, S. (2025). Resilient or fragile? Modelling economic disruptions in India's electronics sector due to the Red Sea crisis. *Journal of Transport Geography*, 123 (13). 23-35. 104121. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2025.104121>
- Shakouhi, S., & Heidarinekoo, M. (2024). Iran's strategy in the Red Sea: Goals and tactics. *West Asia Policy Research Quarterly*, 1(2), 71–91 [in Persian].
- Shay, S. (2023). China and the Red Sea region. *Journal of Security Science*. 4(2), 1-15. DOI: 10.37458/ssj.4.2.4
- Yara, A. & van Genugten, S. (2025). *Egypt and the EU: Acting on the shared interest in stabilising the Red Sea*. The Hague Centre for Strategic Studies.